

เส้นทางประชาธิปไตย - โดม ไกรปกรณ์

สุรัตน์ สุกคุ
Surat Sakunku

(รูปภาพจาก <https://searchlib.utcc.ac.th/cgi-bin/koha/opac-imageviewer.pl?biblionumber=310353>)

ชื่อเรื่อง : เส้นทางประชาธิปไตย

ผู้แต่ง : โดม ไกรปกรณ์

ปีที่พิมพ์ : 2563

สำนักพิมพ์ : สถาบันพระปกเกล้า

จำนวนหน้า : 269

ก่อนอื่นขอแสดงความยินดีกับผลงานชิ้นใหม่ของ ผศ. ดร. โดม ไกรปกรณ์ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ได้รับทุนสนับสนุนตีพิมพ์จากสถาบันพระปกเกล้า หนังสือ “เส้นทางประชาธิปไตย” เล่มนี้ เป็นหนังสือที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจสำหรับผู้สนใจการเมืองไทยร่วมสมัย เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วย 4 บท จำนวน 269 หน้า ข้อเสนอหลักของหนังสือเล่มนี้ ต้องการบอกเล่าเรื่องราวเส้นทางประชาธิปไตยผ่าน “ช่วงเวลา” ของความเปลี่ยนแปลงในระบบประชาธิปไตยในระยะยาว (long duration) โดยพิจารณากระแสความคิดประชาธิปไตยที่มีมาตั้งแต่สมัยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนถึงระบอบประชาธิปไตยที่สัมพันธ์และเกี่ยวข้องกัน “สถานที่” ของเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ

บทแรก ว่าด้วยเส้นทางจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ประชาธิปไตยยุคคณะราษฎร (พ.ศ. 2435-2490) ในบทนี้ ผู้เขียนพูดถึงสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในกรุงเทพฯ ที่สร้างขึ้นในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้แก่ พระบรมมหาราชวัง ถนนราชดำเนิน พระที่นั่งอนันตสมาคม ลานพระบรมรูปทรงม้า พระราชวังสราญรมย์ และวังปารุสกวัน โดยสถานที่เหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับทั้งทางตรงและทางอ้อมในช่วง พ.ศ. 2475-2490 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่คุณคณะราษฎรมีอำนาจในการเมือง และสถานที่ที่เพิ่งสร้างในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้แก่ อนุสาวรีย์พิทักษ์รัฐธรรมนูญ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ และทำเนียบท่าช้าง ซึ่งสถานที่เหล่านี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นอนุสรณ์ทรงจำที่ยังสร้างสำนึกประชาธิปไตยให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ โดยในช่วงแรก ผู้เขียนให้ภาพที่ไปที่ไปของสังคมต้นรัตนโกสินทร์เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจในสิ่งที่เรียกว่า สมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นเป็นแนวคิดและรูปแบบการปกครองของสยามในช่วงปีพ.ศ. 2435-2475 อันเป็นผลมาจากการรวมศูนย์อำนาจของรัชกาลที่ 5 ทำให้สถานะของพระมหากษัตริย์มีอำนาจเบ็ดเสร็จ แต่เพียงพระองค์เดียว ซึ่งแตกต่างจากก่อนหน้านั้นที่อำนาจมักจะอยู่ในมือของขุนนางโดยเฉพาะขุนนางชั้นผู้ใหญ่ตระกูลขุนนาง ในแง่นี้ ผู้เขียนได้วิเคราะห์และอธิบายถึงเงื่อนไขที่ปัจจัยภายในและภายนอกที่ทำให้เกิดระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เอาไว้อย่างชัดเจน

บทที่สอง ว่าด้วยเส้นทางจากกึ่งเผด็จการสู่ประชาธิปไตยแบบไทย (พ.ศ. 2491-2516) บทนี้ ผู้เขียนได้อธิบายและวิเคราะห์เหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เป็นช่วงเวลาที่คุณคณะราษฎรหมดอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริง อันเป็นผลมาจากการรัฐประหารของ ผิน ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 (ผู้เขียนได้อธิบายเอาไว้ในบทที่ 1 แล้ว) ในช่วง พ.ศ. 2491-2500 จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี อาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่การเมืองไทยผันผวนอยู่ไม่น้อย ผู้เขียนได้อ้างงานของสุชาติ ยิ้มประเสริฐ ซึ่งได้แบ่งช่วงเวลาย่อยๆ ออกเป็น 3 ยุค คือ 1. รัฐบาลยุคกึ่งเผด็จการ (พ.ศ. 2491-2494) มีลักษณะกึ่งเผด็จการ เนื่องจากไม่มีการยุบสภา ไม่ล้มรัฐธรรมนูญ และเป็นรัฐบาลที่มีความต่อเนื่องมาจากรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ 2. รัฐบาลยุคเผด็จการ (พ.ศ. 2494-2498) เป็นยุคที่เกิดการรัฐประหารในปี 2494 และคณะรัฐประหารได้เชิญจอมพล ป. ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี สิ่งที่เปลี่ยนแปลงจากเดิมคือมีการนำเอารัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2475 มาแก้ไขเพิ่มเติมแล้วใช้แทนรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2492 3. รัฐบาลยุคฟื้นฟูประชาธิปไตย (พ.ศ. 2498-2500) เป็นช่วงที่จอมพล ป. ปรับนโยบายทางการเมืองให้มีความเป็นประชาธิปไตยและให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนมากขึ้น และให้มีการจัดตั้งพรรคการเมือง เป็นต้น แต่หลังจากนั้น จอมพล ป. ก็ถูกยึดอำนาจโดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี พ.ศ. 2500 ซึ่งเขาได้สถาปนารูปแบบการปกครองในลักษณะที่เรียกว่า “พ่อขุนอุปถัมภ์” ขึ้นมา พร้อมกับ กบฏทศวรรษ “ประชาธิปไตยแบบไทย” ทำให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดไว้ที่ผู้นำแต่เพียงผู้เดียว แม้จอมพลสฤษดิ์ ได้เสียชีวิต ในขณะที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่รูปแบบการปกครองในลักษณะดังกล่าวยังคงสืบเนื่องไปจนถึงจอมพลถนอม กิตติขจร และได้สิ้นสุดลงเมื่อเกิดการเรียกร้องประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาในปี พ.ศ. 2516 นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้ใช้สถานที่เพื่ออธิบายเหตุการณ์ทางการเมือง เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กับเหตุการณ์กบฏวังหลวงในปี พ.ศ. 2492 หรือทำราชาวัดคู่กับกบฏแมนฮัตตันในปี พ.ศ. 2494 รวมถึงสะพานมัมมานรังสรรค์กับการเดินขบวนของประชาชนเพื่อประท้วงการเลือกตั้งสกปรกในปี พ.ศ. 2500

บทที่สาม ว่าด้วยเส้นทางประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมสู่ประชาธิปไตยครึ่งใบ (พ.ศ. 2516-2531) ในบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้เปลี่ยนการปกครองจากประชาธิปไตย

แบบไทย” ไปสู่ “ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม” อันหมายถึงสิทธิและเสรีภาพที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ เป็นของประชาชน ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นในเวลาต่อมา แต่หลังจากนั้นอีก 3 ปีต่อมา ก็ได้เกิดเหตุการณ์ล้อมปราบนักศึกษาในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทำให้รูปแบบการปกครองไทยเปลี่ยนไปในลักษณะที่เป็นประชาธิปไตยครึ่งใบ

บทที่สี่ ว่าด้วยเส้นทางประชาธิปไตยที่ผันผวนระหว่างประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมกับการปกครองเผด็จการ (พ.ศ. 2531-2557) ในบทนี้ผู้เขียนมองว่าการขึ้นมาของรัฐบาลชาติชาย ชุณหะวัณ คือการหันกลับไปสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมอีกครั้ง ด้วยนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” แต่ในปี พ.ศ. 2534 ก็ถูกยึดอำนาจโดยคณะรัฐประหารในนาม “คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.)” กระทั่งในปีต่อมาก็ได้เกิดเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ซึ่งเป็นผลจากความพยายามสืบทอดอำนาจอันมีพลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี แต่หลังจากประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2540 บริบททางการเมืองไทยมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้รับการยอมรับว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2549 รัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งภายใต้การนำของทักษิณ ชินวัตร จากพรรคไทยรักไทย ซึ่งชนะการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 และอยู่จนครบวาระ 4 ปี กระทั่งชนะการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2548 อย่างท่วมท้น ได้ถูกยึดอำนาจโดยคณะรัฐประหารที่มีชื่อ “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค)” โดยมีพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน เป็นหัวหน้าคณะ และเกิดรัฐประหารอีกครั้งในปี พ.ศ. 2557 ซึ่งถูกมองว่าเป็นรัฐประหารแฝด เนื่องจากผู้ที่ถูกรัฐประหารและผู้ที่รัฐประหารเป็นคนกลุ่มเดียวกันกับเหตุการณ์รัฐประหารในปี พ.ศ. 2549 ผลพวงจากการรัฐประหารในต่อนั้น ทำให้ประเทศไทยตกอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการมาจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562

อย่างไรก็ดี ผู้วิจารณ์มองว่าถึงแม้ข้อเสนอดังกล่าวมิใช่ข้อเสนอใหม่ในทางวิชาการ ทว่าจุดเด่นในข้อเสนอหลักของผู้เขียนก็คือการนำ “พื้นที่” (space) และ “เวลา” (time) มาใช้อธิบายสถานที่กับเหตุการณ์ทางการเมืองได้อย่างน่าสนใจ ทำให้ผู้อ่านรับรู้และเข้าใจบริบทในแต่ละช่วงเวลาของกระแสคิดประชาธิปไตย สิ่งที่ผู้วิจารณ์มองว่างานชิ้นนี้ยังขาดอยู่ประเด็นแรกก็คือการเรียกร้องประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองที่อยู่นอกกรุงเทพฯ ที่มีมาตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 และหลังจากนั้น พบว่าประชาชนมีสำนึกต่อระบอบใหม่มากยิ่งขึ้นในยุคที่คณะราษฎรมีอำนาจ มีการสร้างอนุสาวรีย์รัฐธรรมนูญหลายแห่งในต่างจังหวัด เป็นต้น อีกประเด็นหนึ่งก็คือนิยามของคำว่าประชาธิปไตย ในความเข้าใจของผู้วิจารณ์ (ซึ่งอาจจะผิดก็ได้) เมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้จบ ดูเหมือนว่า “เส้นทางประชาธิปไตย” ของผู้เขียนจะมีความหมายที่เป็นเส้นตรง ในแง่นี้ ผู้วิจารณ์มองว่าประชาธิปไตยในระบอบเก่ามีความแตกต่างจากความหมายที่เราเข้าใจในปัจจุบัน ในสมัยรัชกาลที่ 6 ประชาธิปไตยมีความหมายว่า “รีพับลิก” หรือแม้แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ระบอบใหม่ที่คณะราษฎรเรียกนั้นก็คือระบอบกษัตริย์ที่อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) ประเด็นสุดท้ายที่อยากทิ้งไว้และจะไม่ลงรายละเอียดก็คือการให้ความหมายใหม่ของประชาธิปไตยผ่านสถานที่และเหตุการณ์ทางการเมืองในรัชสมัยเปลี่ยนผ่านผ่านการทำลายทรงจำและมรดกคณะราษฎร